DECEMBER 1996

Aktstycket

Medlemsblad för Folkrörelsernas arkiv i Örebro län

God jul och Gott nytt år!

Julgranshandel på Stortorget omkring 1930. Foto ur Sällskapet Gamla Örebros arkiv.

Styrelse och personal tillönskar alla medlemmar, anslagsbeviljande myndigheter, arkivkolleger och kontakter i övrigt En riktigt God Jul och ett Gott Nytt År med ett stort tack för ett gott och positivt samarbete under 1996.

I årets sista nummer av Aktstycket gör vi reklam för den nya boken *Livsbilder* genom att publicera Rut Håkanssons berättelse ur boken, vi presenterar två arkiv och redogör för senaste nytt från arkivet. Kursverksamheten presenteras och så fortsätter vi naturligtvis med ett nytt inslag i vår nya serie *Brott i Närke*.

Ny vacker bok till kanonpris

Eva Dahlström har gjort det igen! Eva, som redigerat arkivets storsäljare *Töser & Tanter* och *Doris, Snoddas och alla vi andra* har på nytt visat vilket fint handlag hon har med svenska folkets berättelser. *En bok för alla* har givit ut den vackra lilla boken med 65 berättelser från hela Sverige med Eva som redaktör. Eva var också den som tog initiativet till projektet som presenterades i förra numret av Aktstycket. Boken är vackert illustrerad med finstämda fotografier av Örebro-

fotografen Ulla-Britt Jonsson. *Livsbilder* erbjuder en stark läsning om läget i Sverige idag. Och priset är fantastiskt, bara 50 kr. Vi har boken på arkivet, kom hit och köp den eller gör en beställning per telefon, fax eller med hjälp av bifogad blankett. Livsbilder är en utmärkt julklapp till alla läsintresserade!

Nya medlemmar

Medlemsutvecklingen under året har varit fantastisk. 38 organisationer har anslutit sig till arkivet under 1996. Sedan förra numret av Aktstycket kom ut har tre föreningar anslutit sig. Dessa är *Örebro hembygdsförening*, *Örebro läns fackföreningsrörelses bidragsförening* samt *Örebro södra rotaryklubb*. Vi hälsar de nya medlemmarna varmt välkomna i vår månghövdade krets.

Personalförändringar

Den 29 november gjorde *Karin Jirénius* sin sista arbetsdag hos oss. Karin har arbetat på de bägge arkiven i nästan fyra år, fr o m augusti 1994 på heltid. Hennes man har fått arbete i Stockholm och den 2 december började Karin att arbeta med arkivfrågor hos Militärhögkvarteret i kungliga huvudstaden. Karin har gjort en mycket god insats hos oss. Vi tackar för den och önskar henne lycka till bland alla militärerna. *Håkan Henrikson* blir den som kommer att gå in och överta Karins arbetsuppgifter.

Den 11 november började *Magnus Jerlström* att arbeta med ett ALU-projekt som kommer att fortgå i sex månader. Magnus arbetar med ordnings- och förteckningsarbeten, men kommer också att hjälpa till med multimediaprojektet.

Kurser

Under november månad genomfördes tre kurser för våra medlemsorganisationer. Den 5 november hölls två kurser: en på eftermiddagen och en på kvällstid med titeln *Ordning och reda i föreningens papper*. Kursen vände sig framför allt till mindre och medelstora organisationer och samlade vid de bägge tillfällena sammanlagt 29 personer. Den 19 november hölls en halvdagskurs för antälld personal vid större organisationer. *Ordning och reda på kontoret* hette den och hade lockat 11 deltagare. I denna kurs hade särskild vikt lagts vid dokumenthanteringsfrågor. Lärare vid bägge kurserna var *Yvonne Bergman* och *Karin Jirénius*.

Under 1997 ska vi återkomma med kurser i arkivhantering för våra medlemsorganisationer. Vi kommer också att pröva på ett par nya ämnen. Till hösten blir det en kurs i grafisk formgivning för

Glimtar ur materialet

Alliance Française d'Örebro

På arkivet finns ett flertal bestånd med internationell anknytning. Här finns givetvis missionssällskapen, men också några föreningar som odlar kontakten med andra länder. Hit hör Alliance Française. Det är en internationell organisation som startade 1883 i Paris. Som mål hade och har den att sprida kunskap om det franska språket och den franska kulturen »i kolonierna och i främmande länder«. Till Sverige kom »Alliansen« redan 1889, men föreningen i Örebro bildades först 1935. Föreningens förste ordförande eller »president« i Örebro var lektor Helge Heimer. Verksamheten består huvudsakligen i möten och sammankomster med franska teman i form av föredrag eller uppträdanden på franska språket. Då och då visas också franska filmer i originalversion. Utöver de vanliga föreningshandlingarna innehåller arkivet en omfattande korrespondens på franska mellan ordföranden i Örebro, Alliansen i Stockholm och de tilltänkta föredragshållarna.

Hälsofrämjandet i Örebro

Man kan ibland förledas tro att hälsorörelsen är en ny företeelse. Det är naturligtvis fel. Man behöver bara tänka på sådana namn som Saxon och Are Wærland och på friskportrörelsen. En organisation som kan räknas hit är Hälsofrämjandet i Örebro. 1957 grundades denna organisation under namnet Örebro hälsoklubb. Klubbens ändamål var enligt stadgarna från samma år att »främja en sund, personlighetsdanande, enkel och härdande livsföring« samt »att verka för folkhälsans höjande, för en enkel och fullvärdig laktovegetarisk kost«. Förste och mångårige ordföranden blev Carl-Eric Emrell. Arkivets handlingar ger en god inblick i föreningens verksamhet, som alltså kan fira 40-årsjubileum nästa år.

alla er som arbetar med eller skulle vilja arbeta mer med desktop. Där ska Du få lära Dig hur man gör snygga flygblad och hur man snitsar till en medlemstidning. Vi har också funderingar på en kurs i hur man kan använda folkrörelse- och företagsarkivens rika material för släktforskning.

Om ni som medlemmar själva har önskemål och uppslag kring kurser för er och era medlemmar, så ta gärna och hör av till arkivet, så ska vi se om vi kan göra något.

Multimediaprojekt

Arkivet har under året erhållit 80 000 kr från Stiftelsen Framtidens kultur för att driva ett försöksprojekt kring möjligheterna att på de moderna medierna CD-rom och Internet presentera historia från Örebro län. Under våren och sommaren funderade vi en hel del kring detta tema för att under hösten fastna för två tyngdpunktsområden i vårt läns historia, nämligen bergshantering och skor. F n arbetar vi med att i dator lägga in bilder, kartor, dokument av olika slag, texter, ljud och förhoppningsvis även rörliga bilder i en presentation av de två ämnesområdena. Bo Fransson och Håkan Henriksson arbetar med detta projekt, som vi hoppas ska avsätta ett intressant resultat under våren.

■■■ Rut Håkansson är en av länets flitiga skrivare. Hon var med i *Töser & Tanter* och även i *Doris, Snoddas och alla vi andra*. Här trycker vi hennes bidrag i *Livsbilder* som ett smakprov på de texter som finns i boken.

Tänk om det är en lögn

Hon slänger på sig den blå poplinkappan, kastar en blick i spegeln och drar hastigt en kam genom det mörka håret. På skrivbordet ligger postanvisningarna och de övriga ärendena som hon skall gå för att uträtta på posten. Hon tar blanketterna i handen och skyndar i väg.

Det är skönt att komma ut i septembersolen. Ibland saknar hon utomhusvistelse, särskilt under sommarhalvåret. Hon vill gärna betrakta naturens skiftningar och kontorsarbetet gör att hon inte har så mycket möjlighet till detta.

Hon skyndar på stegen, medan tankarna är på annat håll. Det är det förunderliga som hon upplevde i missionshuset i söndags som hon tänker på. Hon har begrundat det varje dag i veckan. Ännu känner hon värmen inombords som hon upplevde då och hon är rädd om den. Den vill hon leva vidare med.

Det var inte planerat att hon skulle på gudstjänsten. Hon har så fullt upp ändå under helgerna, med hushållsarbete, mat och med barnens skolkläder, så hon hinner inte. Om inte hennes man hade varit sjuk den där morgonen hade hon inte kommit

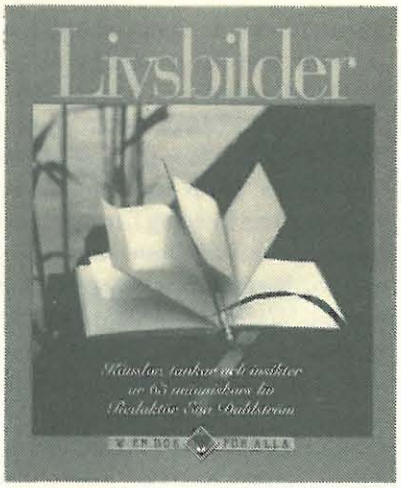

iväg. Eftersom han hade lovat bilskjuts till den besökande pastorn blev det hon som måste åka i stället.

Pastorn, en äldre man, satt på första bänken när hon kom. Han hade kommit med morgonbussen. Den slitna portföljen och hans bruna filthatt låg bredvid honom.

Hon iakttog honom intresserat. Efter gudstjänsten skulle hon bjuda honom på mat. Grytan med kalopskött hade doftat aptitligt, när hon stängde av plattan innan hon åkte. Efter måltiden skulle hon köra honom till det missionshus i grannsocknen, där han skulle predika på eftermiddagen.

Hans krulliga, gråsprängda hår låg som en krans på den bruna kavajkragen. Hon tänkte på hans namn: Rönlid, borde stavas med två n ansåg hon.

Han predikade över en text i Petrus första brev. Ett kapitel, som hon alltid tyckt varit svårt att förstå. Nu fattade hon plötsligt; det var henne det gällde. Och det var då det hände. Värmen som kom och fyllde henne. Hans ord hade öppnat vägen.

Hon borde sagt något till honom efteråt, men kom sig inte för, fastän hon hade tillfälle. Kanske hade hon inte fattat undret eller var det för heligt att tala om?

Hon skyndar på stegen, medan hon håller ett stadigt tag om blanketterna med ena handen. Med den andra tar hon ett tag i kappan som hon inte gav sig tid att knäppa. Då får hon syn på honom.

Det måste vara pastor Rönlid. Hon känner igen den bruna hatten och håret som krullar sig nere vid rockkragen. Äntligen skall hon få säga det som inte blev sagt i söndags. Det känns viktigt för henne att få berätta om undret. För visst är det ett under att känna så här. Längta så efter att läsa bibeln om kvällarna som hon aldrig tidigare gjort och ändå har hon tillhört en frikyrkoförsamling i nästan hela sitt vuxna liv.

Hon hälsar glatt på honom.

– Tack för i söndags, säger han artigt och lyfter på hatten som han sätter tillbaka med en van knyck. Jo, han

är också på väg till posten, berättar han, när han nickar åt blanketterna i hennes hand. Så talar de om vädret och om att det är mycket folk ute på gatorna i dag.

De ställer sig i var sin kö till postluckorna. Till att börja med står de ungefär jämsides. Efteråt, tänker hon, när ärendena är uträttade skall hon tala med honom. Då när de är på väg tillbaka.

Hans kö rör sig fortare än hennes. Han är snart framme vid postluckan. Typiskt, tänker hon, alltid skall hon hamna i den långsammaste kön. Och i dag när hon har det här som hon måste tala om. Men hon skall fråga om han kan vänta.

När han är färdig vid luckan vänder han sig om och styr sina steg direkt till henne. Hon skiner upp men hinner inget säga. Hör hans ord.

– Tänk om det är en lögn, så höjer han rösten, en lögn man predikat hela sitt liv.

Postanvisningarna som hon hållit i handen, glider ur greppet. Hon sätter sig på huk och samlar upp dem. När hon vänder ansiktet uppåt, ser hon att han är borta.

Rut Håkansson, Örebro

Brott i Närke

■■■ Förre kriminalkommissarien *Hans Hallgren* behöver egentligen ingen närmare presentation för arkivets medlemmar. Genom boken *Barnet från Jan Persagården*, där han skildrar sin uppväxt i början av seklet, blev den legendariske kriminalaren känd som en synnerligen minnesgod, inkännande och humoristisk Örebroskildrare. Barnet från Jan Persagården skildrar ett annat Örebro än det vi vanligtvis läser om. Perspektivet är det från stadens skuggsida, från de fattigas krets. Med värme och humor men också med återhållen vrede berättar han om livet i skostaden.

1928 började Hallgren sin anställning hos polisen i Örebro. Så småningom blev han chef för statspolisens kriminalavdelning i Örebro. Från sin 42-åriga polisgärning har han kvarlämnat ett stort antal nedtecknade minnesbilder om stort och smått, om nöjsamheter och om sorgligheter som han kom i riklig kontakt med i sitt yrke. Här publicerar vi

Fallet med »Den trädkrafsande tredjekolonnaren«

Vid södra sidan av den öppna plats, som till huvudsaklig del omsluter kyrkogården vid Nikolai kyrka, ligger Örebro sparbanks byggnad från 1934. Med ett flertal franska fönster, som vetter mot kyrkogården. Innanför dem har en mindre del av bankens personal sina arbetsplatser.

Vid några tillfällen under en kort period från tiden före andra världskriget – jag tror, att det var 1945 – observerade en ung kvinnlig tjänsteman på banken genom sitt fönster mot kyrkogården, hurusom en snyggt klädd medelålders man då och då på sin väg utmed kyrkans södra långsida stannade upp på gångbanan invid ett hagtornsträd. Dit han varje gång tydligen hade ett speciellt ärende. På omkring en meters höjd över marken hade trädets stam en klyka, och där brukade mannen manipulera med något.

Sedan han först stannat upp på kyrkogårdsgången såg han sig forskande omkring. Fanns där andra fotgängare, lät han dem passera. När han blev ensam skyndade han fram till hagtornsträdet, sträckte in sin ena hand i dess klyka och plockade med något där. Bara några tiotal sekunder. Sedan lämnade han i hast platsen och försvann ur vittnets synkrets.

Som han återkom dag efter dag vid ungefär samma klockslag till det aktuella trädet blev den kvinnliga banktjänstemannen misstänksam. Kunde främlingen månne vara en spion med brevlåda på kyrkogården? Hon kunde icke släppa tanken därpå, och därför ringde hon till Säpos Örebrofilial och berättade, vad hon hade sett och vad hon trodde om saken. Utländska agenter av olika nationaliteter och deras handgångna svenska hantlangare arbetade ju intensivt här i landet under de oår, det här gäller.

Säpo tackade för tipset och satte två man på spåret. Till en början konstaterade de, att det i hagtornsträdets klyka fanns en knytnävsstor håighet, påminnande om ett fågelbo. Men det var tomt.

En dag vid främlingens besökstid på kyrkogården fanns kriminalpolismännen på plats. Och slog till, när han gick fram till trädet och stack ned sin ena hand i dess hålighet. Han fick identifiera sig och redogöra för sitt ärende. Och därmed var fallet med »Den trädtafsande tredjekollonaren« uppklarat.

Mannen visade sig vara en hederlig stadsbo. Hemma hade han en sträng äkta hälft, vars humör han fruktade. Hon hade bestämt deklarerat, att hon aldrig skulle tillåta det minsta lilla snuskorn komma över hennes (och makens!) tröskel). Oavsett vilken käft, otyget var avsett för. Det var ett klart besked!

Men tyvärr hade maken under sistlidet år prövat på och fått smak för just snus i mullbänk. Och som han var en fridens man satte han sig aldrig upp mot överheten i vad skepnad den än var. Därför hade han kommit på idén att lägga upp en liten depå i det gamla hagtornsträdet. Just nu var han i färd att fylla på den med en egenhändigt inköpt dosa *Ljunglövs Etta*. Vilket polisens mannar på stället också kunde konstatera. Och när suget blev för starkt, gjorde han en avstickare till kyrkogården och sin gömma där för att kunna njuta en »pris«.

Folkrörelsernas Arkiv i Örebro Län
Fabriksgatan 19 A, 702 23 ÖREBRO
Tfn 019-611 29 00, Fax 019-611 81 20

Arkivet är julstängt den 23/12 t o m den 31/1.

Stadstryck AB Örebro 1996